

2. Consells generals per fer l'observació fenològica

A continuació es donen alguns consells que caldria tenir en compte a l'hora de fer una bona observació fenològica. Aquests consells fan referència a la selecció del lloc per fer l'observació, a la tria de l'espècie (o espècies) a observar i de l'individu d'aquesta espècie a seguir, al registre de les observacions al mateix lloc d'observació i al posterior traspàs de la informació al full mensual d'observacions proporcionat per l'SMC.

Selecció del lloc de l'observació

Tot i que la selecció del lloc de l'observació depèn també de l'espècie a observar, hi ha algunes pautes generals que convé seguir per fer la tria d'aquest indret, especialment per a l'observació d'espècies vegetals:

- Si s'està observant una espècie vegetal, el "lloc" és l'àrea que envolta les plantes que s'observen; si s'estan observant ocells o papallones, el "lloc" és l'àrea en la qual es busquen els animals a observar. En cas de fer observacions de plantes i animals, no és necessari que tot es faci en el mateix "lloc", però es recomana que les àrees d'observació siguin properes.
- Atès que cal visitar el lloc d'observació de manera regular (dues o tres vegades a la setmana, com a mínim), convé que aquest sigui de fàcil accés.
- El lloc seleccionat hauria de ser representatiu de les condicions ambientals de la zona, és a dir, es recomana triar un lloc pla o amb un pendent suau, evitant si és possible zones amb vent acanalat, on es pugui acumular la neu i més seques o més humides que el seu entorn. D'altra banda, a les àrees forestals, el lloc triat per a l'observació hauria de ser propi del bosc de l'entorn.

Selecció de l'espècie a observar

Es recomana triar una o més espècies de la llista d'espècies de plantes, ocells i papallones diürnes definida pel Servei Meteorològic de Catalunya (SMC), malgrat no es descarta poder proposar alguna altra espècie a observar.

És convenient assegurar-se de la **identificació correcta de l'espècie** vegetal o animal abans de passar la informació. Aquest punt és important, i hom entén que a vegades pot ser complicat. Per tant, es recomana inicialment fer observacions d'aquelles espècies que es coneixen amb certesa, amb la possibilitat d'ampliar el nombre d'espècies a observar si s'identifiquen posteriorment altres espècies al lloc on es fa l'observació.

Una vegada identificada l'espècie, especialment si es tracta d'una espècie vegetal, cal comprovar els estadis fenològics (o "fenofases") que es demana observar. A la llista d'espècies que ha definit l'SMC, per als ocells només es demana si s'ha detectat (vist o escoltat) l'espècie escollida, mentre que per a les papallones diürnes només es demana si s'ha vist l'espècie escollida. En canvi, per a les plantes, apareixen per a cada espècie entre dos i cinc fenofases a observar, considerant que aquests estadis fenològics són els més importants de l'espècie en concret i també els més fàcils d'estandarditzar.

Ja s'esmenta en parlar de les plantes (apartat 3 d'aquesta guia), però després del que s'ha comentat als dos paràgrafs anteriors, és important indicar que **és preferible seguir poques (o molt poques) espècies, i fins i tot anotant pocs estadis fenològics, però amb precisió i continuïtat any rere any**, que no pas tenir més dades però amb poca precisió de calendari, o canviant d'espècies o d'estadis al llarg del temps.

La llista d'espècies definides per l'SMC inclou plantes i animals que són importants d'observar per diferents raons, entre les quals cal esmentar que la majoria presenten una distribució àmplia a Catalunya, que es poden identificar fàcilment, que són bons indicadors de la variació de les condicions climàtiques i que tenen interès ecològic i/o econòmic. Tot i això, l'SMC continua treballant per revisar i ampliar la llista d'espècies i fenofases a observar, i qualsevol suggeriment o proposta serà molt ben rebut.

Selecció de la planta a observar

Aquest apartat només fa referència a les observacions d'espècies vegetals, oferint algunes pautes per fer la tria dels individus d'aquestes espècies a l'hora de fer el seguiment dels estadis fenològics.

Una vegada decidit el lloc de l'observació d'una determinada espècie, es recomana seleccionar un individu d'aquesta que aparentment estigui sa, que no tingui cap dany visible (branques trencades, afectació d'algun llamp, etc.) i que no pateixi ni plagues ni malalties. A més, en el cas dels arbres, cal triar individus adults i no arbres de primera brotada. També es recomana, sempre que sigui possible, evitar l'observació d'individus que estiguin a menys de 5 o 6 metres de carreteres o edificis.

Finalment, si l'individu de l'espècie vegetal que se segueix a l'hora de fer l'observació es mor o emmalalteix de forma evident (mentre que altres individus de la mateixa espècie que estan al seu voltant romanen sans), s'hauria d'escollir un nou individu d'aquest entorn més proper per continuar fent l'observació, i cal indicar aquest canvi a l'apartat "Comentaris" del full mensual d'observacions proporcionat per l'SMC.

Com fer l'observació i com omplir els fulls d'observació

Malgrat cada observador decidirà quina és la millor manera de fer el seguiment de les espècies i dels estadis fenològics que ha escollit observar, tot seguit s'ofereixen algunes "pistes" que poden ajudar a fer l'observació, especialment a l'inici d'aquesta tasca. A més, també es donen algunes instruccions per omplir els fulls d'observacions que després seran enviats a l'SMC.

Una vegada escollit el lloc, l'espècie i l'individu a observar, i tenint en compte que sempre es faran les observacions al mateix punt, es pot posar alguna marca per a la seva ràpida identificació amb el pas del temps. Evidentment, aquesta marca no ha d'afectar l'estat de la planta ni alterar les seves condicions de creixement, i cal recordar el fet de demanar el permís corresponent al propietari en cas de posar una marca en un terreny privat.

No cal material específic per fer les observacions fenològiques, però només recordar que en el moment de fer l'observació és necessari tenir el full amb les espècies i fenofases a

observar (pot servir el full que proporciona l'SMC o un full -o llibreta- elaborat pel mateix observador), un bolígraf o llapis per prendre nota i potser és útil disposar d'uns binocles (especialment per observar ocells).

Cada vegada que es fa l'observació fenològica de plantes, cal anotar al full d'observacions la data i la informació corresponent a totes les fenofases a observar (si s'utilitzen els fulls mensuals d'observació, cal anotar la informació a la columna del dia de l'observació). Si s'observa una fenofase concreta, cal anotar “sí” (**S**) a la casella corresponent, mentre que si no s'observa una fenofase, cal anotar “no” (**N**) a la seva casella; si hi ha dubtes en quant a l'observació d'una determinada fenofase, es pot anotar “dubtós” (?). Es recorda que **és molt important registrar la informació de totes les fenofases de cada espècie que l'observador ha escollit observar, encara que no hagi canviat res a la planta des de la darrera observació**, ja que saber quan una planta no mostra una determinada fenofase és tan important com saber quan la planta sí que mostra aquesta fenofase.

Tanmateix, cada vegada que es fa l'observació d'ocells i/o papallones diürnes, cal anotar al full d'observacions la data i la informació de tots els ocells i papallones dels quals es fa el seguiment (com en el cas anterior, si s'utilitzen els fulls mensuals d'observació, cal anotar la informació a la columna del dia de l'observació). Si es detecta l'ocell o la papallona a observar, cal anotar “sí” (**S**) a la casella corresponent, mentre que si no es detecta l'espècie, cal anotar “no” (**N**) a la seva casella; si hi ha dubtes en quant a la seva detecció (mitjançant la vista o l'oïda pel cas dels ocells), es pot anotar “dubtós” (?). Es torna a recordar que **és molt important registrar la informació de totes les espècies d'ocells i/o papallones que l'observador ha escollit observar, encara que no s'hagi vist cap espècie durant l'observació**, ja que saber quan un ocell o una papallona no és present al lloc de l'observació és tan important com saber quan hi és present.

Especialment per a l'observació d'ocells i papallones, probablement la majoria de dies d'observació no es detectin les espècies seleccionades, i fins i tot és possible que no es detecti alguna espècie al llarg de tot l'any. Tot i que s'entén que pot arribar a ser una mica frustrant “observar” espècies que es detecten poc sovint, la informació referent a quan i on es detecta i no es detecta una determinada espècie és molt important per als estudis posteriors, de manera que **es demana, si us plau, que es continuï anotant als fulls de les observacions que no s'ha detectat l'espècie seleccionada durant cada dia d'observació**.

Les anotacions que s'han anat prenent al camp durant els dies d'observació cal passar-les als fulls mensuals d'observacions proporcionats per l'SMC (on només hi apareixen les espècies i les fenofases que cada observador ha escollit). En aquests fulls cal omplir la capçalera (codi del lloc, nom de l'observador, municipi de l'observació i mes/any de les observacions), i després cal anar posant a la columna corresponent al dia del mes en el qual es va fer l'observació les anotacions (**S, N, ?**) de les espècies i fenofases observades (veure exemple a la figura 1). Durant els primers set dies de cada mes s'hauria d'enviar a l'SMC el full d'observacions del mes anterior.

Codi del lloc: XXXXX

Municipi: XXXXXXXX XX XXXXXXXXXXXX

Observador: SMC

Mes / Any (mm / aaaa):

03

/ 2013

Especie	Estadi fenològic																																
	Codi BBCH	Fase	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
1 Alzina (Quercus ilex)		Aprox. el 50% de flors mostren els estams	N			N		?			S		S			N			N			N		N			N			N			N
		Glans mig madures (de color brunenc més o menys pujat), i alguna ja ha caigut	N			N		N			N		N			S			S			N		N			N			N			N
3 Faig (Fagus sylvatica)		Brot de les primeres fulles (una de cada borro o gemma ja està ben oberta)	N			N		N			N		N			N			N			N		N			N			N			N
		Fruits (fages) mig madurs (amb el pèl·lo poc o molt obert), i alguns començant a caure	N			N		S			S		S			N			N			N		N			N			N			N
		Aprox. el 50% de les fulles grogues o rogenques, i una part ja caigudes	N			N		N			S		S			S			N			N		N			N			N			N
27 Falciot negre (Apus apus)		S'ha detectat (s'ha vist o escoltat) la seva presència	N			N		N			N		N			S			S			N		S			N			N			N
45 Papallona tigre (Danaus chrysipus)		S'ha vist	N			N		N			N		S			N			S			N		N			N			S			N

Comentaris:

Espai per posar els comentaris que es considerin oportuns.

Figura 1. Exemple de full mensual d'observacions omplert amb les anotacions realitzades durant el mes de març de 2013.

Finalment, s'esmenten alguns detalls pràctics de les observacions fenològiques:

- Una vegada s'ha acabat una determinada fenofase, cal seguir observant-la i prenent nota de si s'observa o no un altre cop. És possible que una determinada fenofase aparegui dues o més vegades durant la mateixa temporada, de manera que es demana que s'observin durant tot l'any totes les espècies i fenofases escollides, i es vagin anotant als fulls d'observació les corresponents observacions (**S**, **N**, **?**).
- Alguns estadis fenològics venen definits amb un percentatge ("aproximadament el 50% de les flors ja estan obertes", "aproximadament el 50% de les fulles grogues", "aproximadament el 50% de les olives tenen un color morat", etc.). Pot ser una mica difícil determinar aquest percentatge durant la primera temporada que es fa l'observació, però es fa més fàcil amb la pràctica. A més, normalment es dona alguna "pista" més a la definició de la fenofase ("ja han caigut alguns pètals", "una part de les fulles ja han caigut", etc.), i també és força útil tenir alguna imatge de la planta amb totes les fulles, o totalment florit, o amb tots els fruits a punt de collir. Es recomana també als observadors prendre fotografies de les diferents fenofases que observen, i se'ls anima a enviar a l'SMC aquestes fotografies.
- En aquests mateixos estadis fenològics definits per un percentatge, també pot ser complicat inicialment decidir en quin moment cal deixar d'anotar "sí" (**S**) al full d'observacions. Com en el punt anterior, amb la pràctica es pot anar afinant aquest criteri, però es recomana deixar d'anotar "sí" en l'observació d'una fenofase quan clarament s'hagi superat el percentatge indicat (per exemple, si l'estadi a observar és "aproximadament el 50% de les flors ja s'han obert, i han començat a caure alguns pètals", quan clarament més de la meitat de la planta està florida caldria indicar "no" (**N**) al full d'observacions.